

הקדיש בהמה ועוף לדמיהם, לקנות מהם דבר הראוי למזבח, או שהקדישם לבדק הבית – יש בהם מעילה (וכדעת ר' יוסי דלהלן שיש מעילה בגידולי הקדש. לקוטי הלכות, עפ"י תמורה לא. וי"א שהכל מודים כאן).

א. מסתימת הדברים נראה שאפילו ביצה שנוצרה ע"י זכר חולין – מועלים בה, ואין לדון מצד 'זה וזה גורם' לפטור – משום שההקדש זכה בביצה שהרי לעולם הביצה שייכת לבעלים של האם. וכיון שמבחינה ממונית שייכת הביצה להקדש לגמרי, יש בה מעילה (עפ"י פרי יצחק ח"א טו).

ב. חלב בהמת קדשי בדק הבית יש לו פדיון שהרי יש בו מעילה וכל שיש בו מעילה יש לו פדיון, ואעפ"י שאין החלב בר 'העמדה והערכה' (עפ"י ירושלמי מע"ש ג, ו וע"ש במפרשים; חזו"א בכורות יח, יז). ויש מי שכתב שלדעת תלמודנו שבהמה טמאה לבדק הבית צריכה העמדה והערכה, אין לחלב פדיון ואעפ"י שיש בו מעילה (עפ"י אור שמח מעילה ה, י).

ג. הובל והפרש של בעלי חיים המוקדשים – לא נהנים ולא מועלים בהם [ואעפ"י שאי אפשר שלא יהא מעט פרש בגופם לעולם, אין הפרש חלק מן הגוף, שהרי הוא בא מן החוץ והולך לו החוצה ובא פרש אחר]. משמע בגמרא וברמב"ם (מעילה ה, ו) שאין חילוק בין קדשי מזבח לקדשי בדק הבית, בין קדושת הגוף לקדושת דמים – לעולם אין מעילה בזבל ובפרש.

[הפרש והזבל, הגזבר מוכרם ודמיהם נופלים ללשכה].

דף יג

כ. א. האם יש מעילה בדברים שאינם ראויים ליקרב על המזבח וגם לא לשימוש בדק הבית בגופם?
 ב. המקדיש בור, אשפה, שובך, אילן, שדה, חורש – האם יש מעילה בתכולתם / בגידוליהם?
 ג. ולדות המוקדשין – האם מותרים לינק מאמותיהן?
 ד. פועל בשדה הקדש – האם הוא זכאי לאכול מפירותיה בשעת עבודתו? וכן השור בדישו?
 ה. הדש בשדה הקדש – האם מעל?
 ו. שרשי אילן הדיוט הבאים בשל הקדש, או להפך, וכן מעין היוצא משדה הקדש – מה דינם?
 ז. מה דין מעילה במים המיועדים לניסוך בחג, ובערבה שהיו זוקפים בצדי המזבח?
 א. מועלים בדברים הראויים למזבח ולא לבדק הבית (כגון יין לנסכים), לבדק הבית ולא למזבח (כגון אבנים), ובדברים שאינם ראויים בגופם לשניהם כגון אשפות, ואינם קדושים אלא לדמיהם (קדשי ה' – ריבה. תורת כהנים).

ב. המקדיש בור מלא מים, אשפה מלאה ובל, שובך מלא יונים, אילן מלא פירות, שדה מלאה עשבים – מועלים בהם ובמה שבתוכם.

המעילה בבור – פרש רבנו תם שתלש ממנו חוליה ונהנה ממנה, אבל לא בהצנעת חפצים, שאין מעילה במחובר. ודלא כפרשב"ם. וכן בשאר דברים, מדובר שנהנה בתלוש. ובמנחת חינוך (קכו, ז ט) דן האם יש איסור הנאה ממחובר מן התורה או מדרבנן.

הקדיש ואחר כך נתמלאו – מועלים בהם ולא במה שבתוכם. רבי יוסי (י"ג: ר' שמעון) אומר: המקדיש אילן או שדה – מועלים בגידוליהם.

שאלות ותשובות לסיכום מסכת מעילה

- א. הלכה כרבי יוסי (רמב"ם ה,ו), כסתם משנה בתמורה (לא). וכן הורה רבי, וכן רבה (ע' ב"ב עט וברשב"ם). ויש פוסקים שאין מעילה בגידולים, כחכמים (שיטמ"ק ב"ב שם מרבנו יונה, וכן מובא במאירי פסחים נו. בשם גדולי הדורות. ועתוי"ט כאן).
- ב. גם למאן דאמר אין מעילה בגידולים, הריהם אסורים בהנאה מדרבנן (עפ"י שיטמ"ק ב"מ נד: קרן אורה – שלכך מיהו חכמים באנשי יריחו שהיו מתירים גמזיות של הקדש. ובפירוש ר"ש סירליאו לירושלמי (פאה ז,ז), פירש שבוה נחלקו אנשי יריחו עם החכמים, האם מועלים בגידולים. ויש מפרשים הירושלמי באופנים אחרים, ולפיהם יתכן ואין אסור הנאה בגידולי הקדש לחכמים. ע' במפרשי הירושלמי שם).
- ג. אין מעילה בגידולין אלא בקדשי בדק הבית וקדושת דמים אבל לא בקדשי מזבח (כמבואר במשנה לעיל ובתמורה לא:). ואפילו למ"ד מועלין בגידולי קדשי מזבח, דוקא בגידולין הראויים למזבח (ע"ש ברש"י ותוס') ולא בשאר גידולין.
- ולענין אסור הנאה מגידולי קדשי מזבח – מהחתם-סופר (שכו) משמע שאין אסור תורה בדבר. והנצי"ב (משיב דבר ח"ב סז) חלק על כך, שאעפ"י שאין בהם מעילה – אסורים בהנאה מן התורה. וכן צידדו עוד אחרונים).
- ודוקא בגידולי אילן ושדה, אבל שאר הדברים כגון שובך שנתמלא ביונים – אין בהם מעילה (רש"י; רמב"ם מעילה ה,ו).
- ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון (בתוספתא כאן), אף בבור ובשובך מועלים בתכולתם. והעמידו דבריו (בב"ב עט) בד'עבידי דאתו' המים לבור והיונים לשובך, ומשום שמתחילת ההקדש היתה דעתו להקדישם.
- המקדיש את החורש – מועלים בכולו.
- פרש"י: בעצים בענפים ובנבייה, כלומר כלל העלים והפרחים. וכן בקנים שבראשי האילנות ושביניהם (רמב"ם מעילה ה,ח). ונראה שרש"י אינו חולק על כך. ואולם האפרוחים שבתוך הקנים שאינם צריכים לאמם – נראה שלא נתקדשו ומותר ליטלם (לקוטי הלכות).
- ג. ולד המוקדשים – לא ינוק מן המוקדשים (גזרה שוה אמו אמו מכבור. וכן ולד המעושרת לא ינוק ממנה, גזרה שוה 'העברה' 'העברה' מכבור).
- לפרש"י ותוס' (והרא"ש מובא בפירוש קדמון) מדובר בולד חולין, ולכך לא ינוק מאמו, משום שחלב המוקדשין אסור בהנאה.
- ומשמע מדרשת הגמרא שהוא אסור תורה, עכ"פ כשהחלב נוצר לאחר ההקדש (עפ"י זבח תודה). ואם בשעת ההקדש מתנה על מנת שהולד ינוק ממנה – מותר. כן פרש"י מאמר 'אחרים מתנדבים כן'. וכתב שאפילו בולד המעושרת מועיל לעשות תנאי (וכ"כ בפירוש קדמון), לפי שיכולים שלא להכניסה להתעשר, ואולם אין ראוי להקל בזה ולכך קראם 'אחרים'. ואילו התוס' פרשו בענין אחר, ולדבריהם אפשר שאין מועיל תנאי זה במעשר, ואולי אף בשאר המוקדשין.
- יש מי שכתב שבקדשי בדק הבית או בקדושת דמים אין מועיל תנאי כזה, ורק בקדושת מזבח שענינה החלת קדושה ללא הקנאה ממונית, מועיל התנאי (ע' בחדושי הגר"ר בנגיס ח"ב ס,יא).
- פירוש נוסף הביאו התוס' מרבנו פרץ, שגם ולדות קדשים לא ינוקו מאמותיהן, מגזרת הכתוב.
- ד. הפועלים לא יאכלו מפירות הקדש בשעת עבודתם (כרם רעך – ולא של הקדש. רש"י. והתוס' כתבו שנלמד מהקדש לשור (וע' ב"מ פז ובתוס').

וכן בהמה החורשת בשדה הקדש – לא תאכל מן ההקדש אלא חוסמים אותה (לא תחסם שור בדישו – דישו שלך ולא של הקדש).

מדובר בבהמת חולין. כן כתב רש"י. ואולם בתוספתא (א,יא) משמע שאפילו בהמת הקדש אינה אוכלת. וכ"כ המאירי (בגטין יב.) בשם הירושלמי. וע' גם בתוס' וברש"ש.

ה. הדש קלעילין (= מיני קטנית. ר"ג גורס: 'מלעין'. וכן הביא הערוך מפירוש מגנצא) בשדה הקדש – מעל. ואעפ"י שאין מעילה במחובר, האבק העולה מן הקרקע מועיל לקלעילין, והרי נהנה מן התלוש.

ו. שרשי אילן של הדיוט הבאים בשל הקדש – לא נהנים ולא מועלים. אילן של הקדש ששרשיו באים לשל הדיוט – לא נהנים ולא מועלים.

אעפ"י שהשרשים שייכים תמיד לבעל האילן, וא"כ באילן של הקדש בדין היה שימעלו – מדובר כאן בגידולין הבאים לאחר מכן וכמאן דאמר אין מעילה בגידולין, אבל לרבי יוסי – מועלים בשרשים. או מדובר בשורשים הרחוקים ט"ז אמה מן האילן (עפ"י ב"ב כו: וערמב"ם מעילה ה,י).

מעיין שהוא יוצא בשדה הקדש – לא נהנים ולא מועלים. יצא חוץ לשדה – נהנים ממנו. פרש"י שמדובר במעין הנובע משל הדיוט [או שהקדיש אדם שדה ללא המעיין שבתוכה. תוספות חדשים], אבל אם נובע מרשות ההקדש – מועלים בו אפילו יצא לרשות אחרת (פירוש קדמון; לקוטי הלכות. וע' בשיטמ"ק אות כ ובתפארת ישראל).

ז. מים המיועדים לניסוך; עד שלא נתקדשו בכלי שרת, [בעוד שהיו בכד של זהב, שהיה חולין] – לא נהנים ולא מועלים. משניתנו בצלוחית כלי שרת – מועלים. אמר ריש לקיש: אין מועלים אלא בשלשה לוגין, אבל הכמות העודפת לא נתקדשה ואין בה מעילה. (וי"מ: אין מעילה אא"כ משתמש בג' לוגין, לא פחות. עתוס'). ורבי יוחנן אמר: מועלים בכל המים, שאין שיעור למים.

וכן דעת מנחם יודפאה. וכן משמע ברמב"ם שפסק להלכה שיש מעילה בכלום. ואעפ"י שנקט לשון המשנה 'צלוחית היתה מחזקת ג' לוגין', היינו לומר שיש שיעור למטה אבל רשאי להוסיף (שפת אמת). וזה כדעת רש"י בזבחים, אבל התוס' שם סוברים שאין להם שיעור לא למעלה ולא למטה.

הערבה – לא נהנים ולא מועלים.

פרש"י: עד שלא זקפוה, אבל משזקפוה בצדי המזבח – נעשית מצוותה ונהנים ממנה. וב'פירוש קדמון' מדויק שאין ליהנות אחר זקפוה, אם כי אין בה מעילה. רבי אליעזר בר"צ אומר: נוהגים היו הזקנים שנהנים ממנה בלולביהן (שמצוות לאו ליהנות ניתנו. תוס'). הרמב"ם השמיט הלכה זו. ופרש הרש"ש שגם תנא קמא מודה שמותר ליתנה בלולב, שמצללה"ג, ולא הזכיר זאת הרמב"ם כי פשוט הוא. ולראבר"צ מותר אף שאר הנאות, ובוה לא נפסק כמותו. ובזבח-תודה צידד שמא תנא קמא סבר שאסור מדרבנן ליתנה בלולב, כדין שופר של עולה, ולכך סתם הרמב"ם לאסור.